

переважно освітнім та культурним розвитком дітей – католиків, та всіх тих, хто цікавиться польською культурою .

Отже, католицька громада, з часу свого створення, приймає активну участь в культурно-освітньому та громадському житті Сумщини.

Література :

1. Жутиков А. Сумская «Ave Maria» // Панорама – 2005 – 10-17 августа, с. А9
2. Івченко В. Костел отпразднует столетие // Данкор – 2011 - № 12, с. А9
3. Сергійчук І.М. Сумщина – Польща : грані співпраці (1991-2008 рр.)
4. Сотник О.М. Це – наша історія. Хроніко - документальний нарис релігійного життя на Сумщині у зв'язку з історією християнства на Україні – Рівне: Світанкова Зоря, 1997. – 144 с.
5. Сумщина в історії України. – Суми: МакДен, 2005. – 596 с.
6. Салухіна Л.П. З історії Сумського костелу // Сумська старовина, 1999, № 5-6, с. 122-124

ОПАНАЩУК П.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЖИТОМИРСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» (1907-1912 рр.)

На хвилі революційних подій 1905-1907 рр. у Російській імперії 4 березня 1906 р. царем Миколою II було підписано тимчасові правила про товариства й союзи, які значно лібералізували процес їх утворення. Змінами у законодавстві словна скористалися діячі українського національно-культурного руху й розпочали активно розбудовувати систему громадських культурно-освітніх товариств на території України. Найбільш впливовими серед новоутворених організацій стали «Просвіти».

Центрами просвітянського руху на Наддніпрянщині були Київ, Кам'янець-Подільський, Катеринослав, Одеса, Миколаїв, Чернігів та інші провінційні міста. Однією з таких регіональних організацій стала Житомирська «Просвіта», заснована 26 лютого 1907 року під назвою «Українське товариство «Просвіта» в Житомирі» [1, арк. 1 зв.].

Головним завданням своєї діяльності товариство ставило сприяння розвитку української культури й просвітницьку діяльність серед українського народу. З цією метою планувалося відкриття «Просвітою» бібліотек та читалень, організація лекцій на суспільно значиму тематику, видання друкованої літератури для народного читання, влаштування культурних вечорів та дитячих гуртків, постановка театральних вистав тощо [1, арк. 2, 12].

Першим головою товариства стала поетеса О. Кравченко. Активними членами були етнограф В. Кравченко, літературознавець М. Гладкий, письменники К. Поліщук, В. Морзівна, Я. Савченко, голова губернської земської управи І. Любинецький.

6 листопада 1908 р. на засіданні Житомирської «Просвіти» обговорювалося питання про відкриття безкоштовної української бібліотеки-читальні, у приміщенні якої можна було б також влаштувати публічні лекції з різної тематики [5]. Напередодні житомирські просвітяни на сторінках української преси вміщували прохання до авторів, видавців та просто небайдужих людей про допомогу в комплектуванні майбутньої бібліотеки книжками та періодичними виданнями, передусім україномовними. Таку книгарню було засновано вже 26 листопада 1908 р., а в 1910 р. при ній було відкрито й читальню для населення [1, арк. 25]. За діяльністю просвітянської бібліотеки пильно стежили місцеві правоохоронні органи. Так, у 1911 р. жандармська агентура повідомляла про існування таємної бібліотеки «Просвіти», у фонді якої зберігалися заборонені видання [7, с. 80]. Однак остаточно підтвердити цю інформацію місцева поліція так і не спромоглася.

У жовтні 1908 року українська преса повідомляла про організацію в рамках Житомирської «Просвіти» українського аматорського театру та влаштування його трупою репетицій цілої низки п'єс та пісень [6].

Гарною традицією для українських «Просвіт» стали щорічні відзначення Шевченківських днів. Житомирські просвітяни також особливу увагу приділяли вшануванню пам'яті українського поета. Один з таких урочистих заходів був влаштований 26 квітня 1910 року у приміщенні міського театру. На ньому було зачитано реферат про Тараса Шевченка, просвітянський хор виконав ряд творів, серед яких «Заповіт» Шевченка, «Чорна хмара з-за Лиману» тощо [2].

Співпрацювала Житомирська «Просвіта» й з іншими українськими просвітянськими товариствами. Зокрема, у 1908 році до неї звернувся представники Подільської «Просвіти» з проханням про надання фінансової допомоги для утримання вчителів української мови при місцевих двокласних церковнопарафіяльних школах. Як відомо, напередодні святий Синод дозволив викладання українською мовою в церковнопарафіяльних школах Поділля, але земський комітет відмовився надати місцевій єпархіальній раді необхідні для цього кошти. Подільська «Просвіта» погодилася власним коштом утримувати одного вчителя української мови при вчительській школі у Вінниці, однак її фінансування на решту навчальних закладів не вистачало. Це й спонукало місцеву «Просвіту» звернутися до інших просвітніх організацій України з проханням про допомогу. Діячі житомирського товариства не залишилися байдужими й пообіцяли щороку виділяти по 100 крб. для оплати праці вчителів української мови в подільських школах [5].

Житомирська «Просвіта» мала тісні контакти з Лесею Українкою, Оленою Пчілкою, М. Коцюбинським, Б. Грінченком, М. Старицьким, М. Лисенком та іншими представниками українського національно-культурного руху, які неодноразово відвідували її зібрання.

Однак у своїй діяльності просвітяни відчували й численні труднощі. Головна їх причина полягала в нестачі фінансування. Газета «Волинь» у 1909 році повідомляла, що з 80 членів товариства членські внески сплатили лише 20. У зв'язку з цим «Просвіта», навіть маючи дозвіл на відкриття власної читальні, тривалий час не мала змоги остаточно втілити ці та інші плани в життя [4].

Значно ускладнювали роботу товариства й дії влади. 26 квітня 1908 р. помічник начальника Волинського губернського жандармського управління у

м. Житомир наказував підлеглим зібрати й надати відомості про те, чи існує у Волинській губернії Українське товариство «Просвіта» й чи дійсно воно «переслідує виключно культурні завдання», зобов'язував повідомляти «про політичну спрямованість цього товариства». Вже 31 грудня 1908 р. на даний запит прийшла ствердна відповідь, у якій відмічалось, що Житомирська «Просвіта» поставила собі за мету розвивати культуру та освіченість українського народу, до того ж його рідною мовою. З огляду на це було розпочато таємний збір відомостей про діячів товариства. У подальшому належність до цієї організації розглядалася слідчими органами як ознака «неблагонадійності» й могла слугувати додатковим доказом під час звинувачення особи у протиправній діяльності [7, с. 80].

Врешті-решт, місцева адміністрація прийняла рішення про ліквідацію товариства. 11 травня 1912 р. розпорядженням волинського губернатора за № 375 Житомирську «Просвіту» було заборонено, а приміщення самої організації та помешкання її членів піддалися обшуку. Активістів товариства К. Поліщука було переведено на службу до Кременецької повітової земської управи, а В. Кравченка – до повітової земської управи м. Ковров (нині місто Владимирської обл. Російської Федерації) [1, арк. 25].

Із закриттям «Просвіти» розвиток національно-культурного життя в регіоні значно уповільнився, про що свідчить різке зменшення жандармських повідомлень про існування «мазепинських організацій». Однак активісти товариства не припинили своєї діяльності остаточно. Наприклад, 25-річний селянин Михайло Голубничий, який свого часу був членом Житомирської «Просвіти», заснував після її закриття трупю любителів малоросійської опери, до складу якої входили й інші колишні члени товариства. Повідомлялося навіть про їх прагнення добитися від властей дозволу на постановку спектаклю за творами Тараса Шевченка у березні 1914 р. з метою вшанування 100-річчя з дня народження Кобзаря [7, с. 80].

Свою діяльність Житомирська «Просвіта» змогла відновити лише 14 березня 1917 р. після повалення царської влади й проіснувала до остаточної заборони більшовиками у 1920 р.

Таким чином, незважаючи на складні історичні обставини, Житомирська «Просвіта» стала вагомим чинником українського національно-культурного життя у Волинській губернії. Головні напрями її діяльності справили значний вплив на піднесення культурно-освітнього рівня місцевого населення на початку ХХ ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Житомирської області. – Ф. 560. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 1-2, 12, 21, 25.
2. З життя «Просвіт» // Рада. – 1910. – 29 квітня.
3. З життя «Просвіт». Житомирська «Просвіта» // Рада. – 1908. – 25 травня.
4. З життя «Просвіт». Житомирська «Просвіта» // Рада. – 1909. – 14 листопада.
5. З життя «Просвіт». Товариство «Просвіта» в Житомирі // Рада. – 1908. – 13 листопада.
6. З життя «Просвіт». Українське товариство «Просвіта» в Житомирі // Рада. – 1908. – 22 жовтня.

7. Малюта О. В. Жандармські документи як історичне джерело до вивчення діяльності житомирської «Просвіти» в 1908-1915 рр. / Малюта О. В. // Житомирщина на зламі тисячоліть: Науковий збірник «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т. 21 / Відп. редактор М. Ю. Костриця. – Житомир: М.А.К., 2000. – С. 79-81.

А.В. ПОДЛЕСНА

Сумський обласний краєзнавчий музей

МОНЕТИ ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛЯ СИГІЗМУНДА III ВАЗИ У КОЛЕКЦІЇ СУМСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Для кожного з нас уже стала звичною фраза «складна економічна ситуація», в якій ключовим словом є «економіка». Світ живе «нумізматичними законами», майже кожен мешканець планети – учасник товарно-грошових відносин. Популярними стали «віртуальні гроші» – ті, що зберігаються на банківських рахунках. Та чи зможуть вони у майбутньому зайняти те місце, яке сьогодні належить монетним колекціям – свідченням економічної діяльності у минулі століття?

Вивченням монет займався чимало дослідників, які склали нумізматичні словники та каталоги. Історія поширення монет на території сучасної Сумщини відображена у працях М.Ф. Котляра, В.В. Зварича, що побачили світ у 70- 80-х рр. ХХ ст. Сьогодні вивченням грошового обігу на території України, перш за все на Лівобережжі, займається О.А. Бакалець.

Дослідники-нумізмати вказують на те, що півторагрошовики (чехи) польського короля Сигізмунда III (1587 – 1632 рр.) та срібні копійки російського імператора Петра I (1682 – 1725 рр.) були типовим явищем для Лівобережної України XVII – XVIII ст. На це яскраво вказує лист у Глухів російського урядовця з Петербурга, де він цікавиться: «... не мочно ли на Украине где на ярмонках выменять чехов», на що у відповідь отримав: «О вымене чехов ... старание имею» [2, с. 191]. В описах повинностей населення Бахмача, Батурина, Конотопа за 1666 р. зустрічається інша монета – осьмак, карбування якої почалося з 1608 р. у Гданську [2, с. 138].

Російський уряд намагався витіснити польську монету з України. Саме тому за участю польського майстра Янка Гранковського у Путивлі з 1674 р. карбувалися монети номіналом у «чех» – найпоширенішу польську монету на Лівобережжі України. Їх карбування продовжувалося у Севську, але ці чехи були гіршої якості ніж польські і не користувалися попитом серед населення [2, с. 155]. У літописі С.В. Величка згадується, що лише Петро I після Полтавської битви: «Вигубив з усієї Малої Росії старовічну польську монету ... наповнив Малу Росію своєю мідною і срібною ...» [1, с. 281].

Сигізмунд III Ваза для нумізматів є легендарною особистістю. У роки його правління проводилось чимало грошових реформ, діяла найбільша в історії Польщі кількість монетних дворів, було накарбовано велику кількість монет різноманітних номіналів, що широко представлені у музейній колекції Сумського обласного краєзнавчого музею.